

SXEDIO.86Y

4.9.1936: Ο ΒΡΕΤΤΑΝΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΜΗΝΑΡΧΙΩΝ ΕΡΧΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΓΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΘΩΣ ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΦΗΜΕΣ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ. ΤΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ΣΕΡ ΦΙΛΙΠ ΣΑΣΟΥΝ. ΑΡΧΙΖΕΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΤΡΑΤΩΝΩΝ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΕΩΝ ΑΣΥΡΜΑΤΩΝ

Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων κατά τα μέσα του **1936** ότι μελετάτο η δημιουργία αεροπορικής και ναυτικής βάσης στην Κύπρο, δεν ήταν εντελώς άσχετα με τις σκέψεις της αγγλικής Κυβέρνησης.

Κι αυτό επιβεβαιώθηκε με την αποστολή στο νησί του διοικητή Σμηναρχιών Σερ Ρόμπερτ Μπουρκ Πόπαμ, με υδροπλάνα ο οποίος προέβη σε εναέρια χωρομέτρηση της Κύπρου που ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του **1936**.

Τα πράγματα είχαν πραγματικά προχωρήσει σε σημαντικό βαθμό και στις **4** Σεπτεμβρίου έφθασε στην Κύπρο με τη θαλαμηγό του Υπουργείου Ναυτικών "Ενσιάντρες" ο Υπουργός Ναυτικών Σερ Σάμουελ Χόαρ. Τη θαλαμηγό συνόδευε το καταδρομικό "Αρεθούσα".

Η θαλαμηγός κατέπλευσε στο λιμάνι της Αμμοχώστου και τον υπουργό υποδέχθηκαν με επίσημη στολή ο διοικητής Αμμοχώστου Γουέϊν και ο δήμαρχος Γ. Εμφιετζής.

Ο Χόαρ προσπάθησε να παρουσιάσει το ταξίδι του ως τουριστικό και επισκέφθηκε αρχαιότητες του νησιού στην επαρχία Αμμοχώστου και παρακάθησε σε διάφορα επίσημα γεύματα και δείπνα.

Ο υπουργός επισκέφθηκε ακόμα τη Λευκωσία και άλλες πόλεις.

Όμως οι άνθρωποι του που τον συνόδευαν έκαμαν καλά τη δουλειά τους και πήραν τις πληροφορίες που ήθελαν. Αυτοί ήταν ένας αντιναύαρχος και ένας Λοχαγός.

Στο νησί έμεινε λίγες μέρες και σαν αναχώρηση δήλωσε στο διευθυντή της αγγλικής εφημερίδας

"Cyprus Mail" ότι σκοπός του ταξιδιού του δεν ήταν τόσο τουριστικός αλλά περιλάμβανε μελέτη των ναυτικών ζητημάτων της περιοχής της Μεσογείου.

Είπε ακόμα ότι ο ίδιος εξέτασε προσωπικά τις ναυτικές ανάγκες της Μεσογείου και τις πολλές θέσεις "των οποίων η Μεγάλη Βρετανία δύναται να δεσπόζη στη Μεσόγειο".

Σε ερώτηση για το μέλλον της νήσου και της νέας ναυτικής πολιτικής της χώρας του ο Χόαρ απέφυγε να απαντήσει σαφώς:

" Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι δυνατότητες της Κύπρου είναι τέτοιες ώστε να επιβάλλεται όπως η αποικία αυτή χρησιμοποιηθεί επαρκώς με τα νέα σχέδια στη Μεσόγειο".

Σαν επέστρεψε στο Λονδίνο ο Χόαρ ήταν πιο αποκαλυπτικός. Είπε σύμφωνα με το πρακτορείο Ρόιτερ στις **22 Σεπτεμβρίου 1936:**

" Μακράν του να υπάρχει οποιοδήποτε ζήτημα, όπως η Μ. Βρετανία παραιτηθεί της Μεσογειακής θέσης ή εγκαταλείψει τη Μάλτα, προτιθέμεθα να αντιμετωπίσουμε τα νέα δύσκολα προβλήματα, τα οποία ανεφύησαν και να καταστήσουμε τη θέση μας απόλυτα ασφαλή στο μέλλον. Αυτό δεν είναι απειλή εναντίον οποιουδήποτε. Δεν έχουμε νέα Μεσογειακή πολιτική, η πολιτική μας παραμένει σταθερή σε φιλικώτατες κατά το δυνατόν σχέσεις με τις άλλες δυνάμεις και θα καταστήσουμε τη Μεσόγειο ασφαλή για τις συγκοινωνίες.

Το πρόβλημα του αέρα κατέστησε διάφορη τη θέση μας, αλλά όχι μέχρι σημείο, ώστε να αναστατώσει την πολιτική μας, θα μας παράσχει δε την ευκαιρία να προσαρμοσθούμε προς τη νέα κατάσταση. Πάντοτε φρονούσα ότι προς την Κύπρο δεν παρείχαμε, παρά το μισό της προσοχής την οποία οφείλουμε να δώσουμε σε αυτήν. Το στρατιωτικό μέλλον της Κύπρου βρίσκεται ήδη υπό μελέτη".

Ο Χόαρ αποκάλυψε ακόμα τις μελλοντικές του προθέσεις γύρω από το λιμάνι της Αμμοχώστου:

" Είμαι τελείως βέβαιος ότι η Κύπρος όφειλε να

έχει καλύτερο λιμάνι για τη γενική ανάπτυξη της. Η κρίση την οποία προξένησε ο ιταλοαιθιοπικός πόλεμος χρησίμευσε στο να συγκεντρώσουμε την προσοχή μας στη Μεσογειακή κατάσταση και να θεραπεύσουμε τις ελλείψεις μας."

Ο Χόαρ είχε έλθει στην Κύπρο σε μια περίοδο κατά την οποία είχε ήδη αρχίσει η ανέγερση των νέων στρατώνων στη Λευκωσία για στέγαση αριθμού στρατιωτών όπως επίσης και η ανέγερση νέου κτιρίου για εγκατάσταση ασυρμάτου επικοινωνίας τόσο απαραίτητης σε περιόδους κρίσης.

Η επίσκεψη όμως ενέτεινε το ενδιαφέρον των βρεττανών γύρω από την Κύπρο και η εφημερίδα Τάϊμς έστειλε στο νησί άνθρωπό της για να μελετήσει την κατάσταση.

Στις **25 Σεπτεβρίου 1936** ο απεσταλμένος της εφημερίδας Λάμπι έγραψε αναλύοντας και τα προβλήματα των κατοίκων:

" Πνέει κακός άνεμος που δεν προιωνίζεται κανένα καλόν. Η επικρατούσα αντίληψη στην Κύπρο είναι ότι η διεθνής κρίση του περασμένου χειμώνα θα φέρει ευτυχία στην Κύπρο, που διαρρυθμίζει αποφασιστικά την τύχη της ως βρετανικής βάσεως ή ναυτικής βάσης ή βάσης που θα χρησιμοποιηθεί για τους δυο σκοπούς.

Ο Ανώτατος Διοικητής Σμηναρχιών Σερ Ρόμπερτ Μπρουκ Πόπαμ επισκέφθηκε τελευταία την Κύπρο και ακολουθήθηκε από ομάδα αεροπλάνων της Βασιλικής αεροπορικής δύναμης, τα οποία ασχολήθηκαν στην εκτέλεση εναέριας χωρομέτρησης της νήσου.

Οι Κύπριοι θεωρούν τις ενέργειες αυτές ως τελικές, διάφοροι δε καιροσκόποι άρχισαν να επιδίδονται στον αποκτήσουν γαίες γειτονικές προς τα μέρη όπου υποτίθεται ότι θα ιδρυθούν αεροδρόμια, ναύσταθμοι και στρατώνες.

Η Κύπρος αποβλέπει σε χαροποιά αισθήματα προς την περίπτωση του να μερισθεί κατά το υπόδειγμα της Μάλτας τα πλεονεκτήματα τα οποία θα της παράσχει η συμμετοχή της στην άλυση της αυτοκρατορικής άμυνας. Οι κύπριοι παραπονούνται πάντοτε (όχι χωρίς κάποιο

δίκαιο) ότι έτυχαν μικρής προσοχής από μέρος της κυβέρνησης του Λονδίνου κατά τη διάρκεια των 58 χρόνων της βρετανικής κατοχής. Ηδη σήμερα φρονούν ότι τα στρατηγικά σχέδια τα οποία υπήρξαν οι αρχικοί λόγοι που τους κατέστησαν βρετανούς υπηκόους, τους φέρουν τώρα στο φως για την αποφασιστική ωφέλεια τους.

Για την Κύπρο το να αποβή **point d' appui** (στήριγμα) των Βρετανικών δυνάμεων εν τη ανατολική Μεσογείω να αποτελέση ιδιεύδη λύση των δυσχερειών της. Η διαρκής επαφή προς τις αυτοκρατορικές δυνάμεις και η σταθερή παρουσία Βρετανικών αεροπλάνων και πολεμικών πλοίων θα παράσχει στην Κύπρο διάφορη όψη. Οι κάτοικοι της παραπονούνται ότι η βρετανική Κυβέρνηση τους μεταχειρίστηκε ως μητρυιά. Η παρουσία της Βρετανικής Αεροπορικής Δύναμης και του Βρετανικού Ναυτικού θα μεταβάλουν φυσικά την κατάσταση, θα επιδαψιλεύσουν πλήθος ωφελημάτων στη νήσο. Υπερ κάθε άλλο θα την καταστήσουν γνωστότερη, στο βρετανικό λαό. Ανάγκη να επιβληθεί το όνομα της Κύπρου ως κατάλληλος διαμονή περιηγητών κατά την άνοιξη και ως αντιπάλου της Ελλάδας και της Αιγύπτου προς έποψη σκηνογραφίας και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Στο μεταξύ συμβαίνουν πράγματα, τα οποία συντελούν στο να παγιώσουν την εντύπωση, ότι η Κύπρος εισέρχεται σε νέα περίοδο ασφαλέστερης ευημερίας και μεγαλύτερης ικανοποίησης, για την τύχη της, ως βρετανικής κτήσης. Ας εξετάσουμε πρώτο το τελευταίο αυτό σημείο. Η επιδρομικότητα του κ. Μουσουλίνι έφερε τους κυπρίους σε συναίσθηση της αξίας του Βρετανικού Στόλου, ως διασφαλιστικού κατά της περίπτωσης να προστεθεί το νησί τους στη Δωδεκάνησο. Περιπλέον οι διακυμάνσεις στην Ελλάδα τα τελευταία έτη, συντέλεσαν στο να καταστήσουν τον αντικαστοπτρισμό της Ένωσης λιγότερο τερμπνό τους οφθαλμούς τους, κατά το παρελθόν έτος, διαδηλώθηκε με την ευκαιρία του Βασιλικού Ιωβιλαίου, ικανοποιητική νομιμοφροσύνη προς το Βρετανικό

Στέμμα, ακόμη δε μάλλον αξιοσημείωτη υπήρξε η διατράνωση αυθορμήτου αισθήματος για το θάνατο του Βασιλέα Γεωργίου, ότι πέραν των **3.000** Κυπρίων προσήλθαν στην επιμνημόσυνη δέηση η οποία ψάλληκε στον αγγλικό ναό Λευκωσίας, οι περισσότεροι από τους οποίους παρακολούθησαν την τελετή στον περίβολο του ναού λόγω έλλειψης χώρου στο ναό.

Οι Κύπριοι θα ήθελαν όπως οι ακρισίες του **1931** οπότε πυρπολήθηκε το Κυβερνείο και η νήσος "είχε απολέσει τας φρένας" για λίγες μέρες συγχωρηθούν και λησμονηθούν. Θεωρούν ότι έκτοτε συμπεριφέρθηκαν πολύ καλά και φρονούν ότι πρέπει να αναγνωρισθή αυτό και να καταργηθούν οι ενεπομείναντες περιορισμοί για την προσωπική ελευθερία και τον τύπο.

Για τη Βρετανική Κυβέρνηση η επανάσταση του **1931** που χωρούσε σε κύπελλο τσαγιού, υπήρξε προειδοποίηση ότι δεν έχει παραμεληθεί. Μεγάλη και σαβάρη προσοχή αφιερώθηκε έκτοτε στο να διορθώσεται λάβη και διευθετήσεται τις παραλείψεις. Για πρώτη φορά από το παρελθόντος άρχισε η διδασκαλία της αγγλικής στα σχολεία της στοιχειώδους παιδείας που εκλέγησαν γι' αυτό **83** από τα μεγαλύτερα σχολεία. Στον αριθμό αυτό έχουν προστεθεί φέτος άλλα **3** σχολεία είναι δε καλό να σημειωθεί ότι έχει επιδειχθεί από τα χωριά μέγα ενδιαφέρον όπως διορίζονται στα σχολεία τους δάσκαλοι της αγγλικής.

Περί τα τέλη του προσεχούς έτους ένα ιδρυόμενο ήδη κολλέγιο θα αποδίδει κάθε δεκαετία **50** προσοντούχους διδασκάλους, λήφθηκαν δε μέτρα όπως παρασκευάζονται σχολικά βιβλία, ευθετότερα των ελληνικών και τουρκικών αναγνωσματορίων και ιστορικών που βρίσκονται σήμερα σε χρήση. Κατά το παρελθόν έτος τα σχολεία της μέσης Παιδείας ήχθησαν σε κάποιο βαθμό υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης, ο δε έλεγχος αυτός θα αυξηθεί στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα σχολεία θα αποδεχθούν το εισφερόμενο σε αυτά επιχορήγημα από την Κυβέρνηση.

Η αγγλική ιδιωτική σχολή που λειτούργησε στη Λευκωσία από ετών ευδόκιμα αναλήφθηκε ήδη από την

Κυβέρνηση και ήδη εγκαθίσταται σε νέο κτίριο, και απασχολεί μεγαλύτερο βρετανικό προσωπικό. Ετσι για πρώτη φορά, αφ' ότου άρχισε η Βρετανική κατοχή, η Κυβέρνηση συνέλαβε και έθεσε σε εκτέλεση πολιτική που αφορά την εκπαίδευση των υπυκόων της".

Τον Χόαρ ακολούθησε ο υφυπουργός αεροπορίας της Αγγλίας Σερ Φίλιπ Σασούν και έφθασε την Κύπρο με υδροπλάνο. Τον συνόδευε ο Σμήαρχος Χώτρι.

Ο Σασούν μίλησε στο διευθυντή της κυπριακής εφημερίδας "Ελευθερίας" Γιώργο Χατζηνικολάου για την επίσκεψη του και τα μελλοντικά του σχέδια και ανέφερε ότι η Κύπρος θα έπαιρνε σύντομα τη θέση που της άρμοζε στο σχέδιο άμυνας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

Στη συνέντευξη παρίστατο και διευθυντής της εφημερίδας "Cyprus Mail" και άλλοι δημοσιογράφοι.

Εγραψε ο Γ. Χατζηνικολάου για την ενδιαφέρουσα συζήτηση που είχε με τον άγγλο Υφυπουργό:

" Ο Σερ Φίλιπ αρχίζει πρώτος την συνομιλία και ως ήτο φυσικόν, ο λόγος περιστρέφεται περί το κλίμα της Κύπρου:

- Ευρίσκω τον καιρόν της Κύπρου εξαιρετικώς θαυμάσιον, τον ουρανόν διαυγέστατον και το κλίμα της γλυκύτατον, περιττόν να είπω ότι η Κύπρος μου ήρεσεν εξαιρετικά. Βεβαίως δεν μου εδόθη η ευκαιρία να ίδω πολλά μέρη αυτής και δεν θα μου δοθή ίσως διότι είναι τόσον σύντομος, ως βλέπετε, η παραμονή μου εδώ, αλλ' από την Αμμόχωστον, την πρώτην πόλιν την οποίαν αντίκρυσσα απεκόμισα αρίστας εντυπώσεις.

Περιήλθον, συνεχίσει ο Βρετανός υφυπουργός, τας αρχαιότητας της Αμμοχώστου, μου ενεποίησαν δε εξαιρετικήν εντύπωσιν αι αρχαίαι οχυρώσεις της και ο ναός της Αγίας Σοφίας. Εδώ εις την Λευκωσίαν, μου ήρесе πολύ το νέον κτίριον του Κυβερνείου. Το ευρίσκω εξαίρετον ανώτερον εκείνου της Κένυας. Το Κυβερνείον της Κύπρου αντιπροσωπεύει τον ρυθμόν της Κυπριακής αχιετεκτονικής.

Εις το σημείον τούτο ο διευθυντής της

αγγλικής συναδέλφου, ηρώτησε τον ο Σερ Φίλιπ, εάν έχη να κάμη καμμιάν συγκριτική παρατήρησιν μεταξύ του λαού της αφρικανικής αποικίας και Κύπρου.

- Ασφαλώς, ο λαός της Κύπρου, απήντησεν ο Σερ Φίλιπ είναι πολύ περισσότερο ανεπτυγμένος, παρ' όσον ο λαός της Κένυα, έχει δε και μεγάλην ατομικότητα.

Πιθανώς ο Σερ Φίλιπ να ήθελε να συνεχίση την ομιλίαν του επί του σημείου τούτου, αλλ' επί τη αναμνήσει ότι ο χρόνος της συνεντεύξεως δεν ήτο απεριόριστος, επενέβη η δημοσιογραφική αδιακρισία. Και του υπεβλήθη η ερώτησις εάν έχη ληφθή υπό της βρετανικής Κυβέρνησης οριστική απόφασις εν σχέσει με την εγκαθίδρυσιν αεροπορικής βάσεως εν Κύπρω.

Ουδεμία οριστική απόφασις ελήφθη εισέτι επί του ζητήματος, τούτου, ήτο η απάντησις του Σερ Φίλιπ. Το υπουργείον της αεροπορίας μελετά τας εκθέσεις των εμπειρογνωνόνων, οίτινες ως γνωρίζετε, είχαν λάβη φωτογραφίας και κατάρτισιν σχεδιαγράμματα των διαφόρων τοποθεσιών της Κύπρου κατά την προ τινος γενομένην επίσκεψιν των.

- Μήπως ο έντιμος Υφυπουργός επισκέφθη τας υποδειχθείσας εις αυτόν τοποθεσίας ως καταλλήλους διά την εγκαθίδρυσιν αεροδρομίων;

- Δυστυχώς αφιχθείς εις Κύπρον με υδροπλάνον, δεν έσχον την ευκαιρίαν να επιθεωρήσω την Κύπρον από αέρος. Διερχόμενος όμως από την Λάρνακα επεσκέφθην, το παρ' αυτήν αεροδρόμιον, το οποίον με ικανοποίησεν αρκετά. Το ευρίσκω πολύ καλόν.

Εις προσφάτους εκδόσεις αγγλικών εφημερίδων διατυπούται η άποψις ότι η Κύπρος, είναι καταλληλοτέρα ως αεροπορική βάση παρά ως ναυτική. Δυνάμεθα να έχωμεν την γνώμην του εντίμου Υφυπουργού επί του προκειμένου.

Εγώ τουλάχιστον φρονώ ότι δεν δύναται να υπάρξη οιαδήποτε προτίμησις μεταξύ των δύο άπίψεων. Αποδίδω εις την Κύπρον την αυτήν σημασίαν τόσον από αεροπορικής, όσον και από ναυτικής άπόψεως. Η Κύπρος θα καταλάβη συντόμως την θέσιν, η οποία της αρμόζει

εις το σχέδιον αμύνης της Βρετανικής αυτοκρατορίας.

Εις ερώτησιν, εάν με την τροπήν της καταστάσεως εν τη Μεσογείω ακολουθήται νέα μεσογειακή πολιτική υπό της Μ. Βρετανίας, ο υφυπουργός της Αεροπορίας απήντησε:

- Δεν νομίζω ότι έχει μεταβληθή η Μεσογειακή Πολιτική μας. Το Ναυαρχείον είναι απλώς αποφασισμένον να ενισχύση τας διαφόρους εν τη Μεσογείω αμυντικάς θέσεις μας, πράττει δε τούτο προς πρόληψιν απλώς ενδεχομένου κινδύνου κατά των βρετανικών συγκοινωνιών.

Το εν τέταρτον της ώρας το οποίον είχεν ορισθή εκ των προτέρων διά την συνέντευξιν πλησιάζει προς το τέρμα του και επειγόμεθα να υποβάλωμεν τας τελευταίας ερωτήσεις μας. Και ερωτώμεν:

- Υπάρχει σκέψις παρά τη Κυβερνήσει της Αυτού Μεγαλειότητος, όπως χορηγήσει εις τη Κύπρον αντιπροσωπευτικόν πολίτευμα;

- Το ζήτημα, τούτο, απαντά, μειδιών Υφυπουργός της Αεροπορίας, δεν ανάγεται εις την δικαιοδοσίαν μου, αλλ' αφορά το υπουργείον των αποικιών εις τας υποθέσεις του οποίου ουδόλως αναμιγνύωμαι.

Εις υστάτην ερώτησιν, εάν ο Σερ Φίλιπ απερχόμενος της νήσου σκοπή να διέλθη εξ Αθηνών απήντησεν ότι πράγματι θα διέλθη της πρωτευούσης της Ελλάδος και θα παραμείνη εκεί μίαν νύκτα".

Παρά τις φήμες, τις διαψεύσεις και τις προσπάθειες της Αγγλίας να μη φανερώσει καθαρά τα σχέδια της στο νησί, οι προσπάθειες συνεχίζονταν για ενίσχυση της άμυνας του νησιού, ώστε να μπορεί η Βρετανία να παίξει το ρόλο της στο πλαίσιο της Άμυνας της βρετανικής Αυτοκρατορίας σε περίπτωση κρίσης.

Αυτές οι προσπάθειες συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια με αποτέλεσμα η άμυνα του νησιού να ενισχυθεί σταθερά και να είναι έτοιμη σε λίγα χρόνια όταν ο Χίτλερ αποφάισε να δράσει.

Οι φωνές και εισηγήσεις από την Αγγλία για

ενίσχυση της Κύπρου και για τη στρατηγική της σημασία δεν σταμάτησαν και είναι χαρακτηριστικό απόσπασμα άρθρου της εφημερίδας "Τάϊμς" του Λονδίνου και πάλι, στις 29 Οκτωβρίου 1937 στο οποίο τόνιζε:

" Η θέση της νήσου (Κύπρου) καθιστά σπουδαίο κρίκο στη βρετανική οδό προς την ανατολή, ιδιαίτερα της αεροπορικής. Ένα πρώτο άλμα από την Αγγλία στη Κύπρο, ένα δεύτερο μέχρι το Αντρο (;) και ένα τρίτο μέχρι τις Ινδίες είναι σήμερα δυνατό".